

Вікторія Атаманчук,
доктор філологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Національного центру «Мала академія наук України»;
головний науковий співробітник відділу навчання мов
національних менишин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: victoriaatamanchuk@gmail.com

РОЛЬ СИМВОЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ВИШИВЦІ

Важливим показником досягнення певного рівня розвитку людської спільноти є культурологічні надбання, що акумулюють аксіологічні проєкції досвіду і світогляду різних поколінь. Українська вишивка у цьому плані є прикладом відображення важливих онтологічних детермінант за допомогою знакових символів, для яких характерна багатозначність, завдяки чому можуть утворюватись різні виміри сприйняття закодованої інформації. Символи відіграють вагомую роль в українській вишивці як засоби відображення й передачі певних смислів, що віддзеркалюють важливі компоненти структури світогляду.

Міркування про значення символів можна знайти у працях багатьох дослідників. Наприклад, Ю. Нікішенко розглядає орнамент як визначену знакову систему, враховуючи роль символіки. Дослідниця стверджує: «Орнамент виступає як повноцінна знакова система, функції якої дещо відмінні від символічно-знакових систем давнини, але яка успадкувала багато можливостей та інформативності, додавши до них естетичні та етнічні особливості» [3, с. 58]. Також вона підкреслює відносну константність у сприйнятті і відображенні символіки у вишивці: «Навіть при змінах у культурно-ідеологічних сферах давня символіка залишалась досить стабільною...» [2, с. 76].

Водночас А. Варивончик розглядає символи української вишивки як відтворення особливостей світосприймання: «У своєму неозорому різноманітті символіка зображень у традиційній українській вишивці асимптотично наближається до повноти формального відображення невичерпного розмаїття

уявлень українців про предметний світ та його духовне значення у житті» [1, с. 11].

Виразним прикладом втілення смислової багатшаровості і відображення запрограмованих буттєвих координату вишивці може бути символ світового дерева, арсенал інтерпретаційних можливостей якого є фактично безмежним завдяки поєднанню різних площин сприйняття та їхніх абстрактних проєкцій. Традиційно світове дерево в українській вишивці символізує процес творення та його багатоманітні аспекти макрокосмосу, мікрокосмосу і їхніх взаємодій. Важливого значення у формуванні цього символу набуває процес безперервності творення, його майбутніх проєкцій та розмаїтих форм на рівні людини, родини, всесвіту. Символ світового дерева також є втіленням ідеї гармонійного впорядкування всесвіту, що реалізується шляхом проходження певних етапів розвитку і досягнення визначених цілей.

Література

1. Варивончик А. В. Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (XX ст.). Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. К., 2011. 19 с.
2. Нікішенко Ю. І. Символіка окремих геометричних орнаментів української вишивки. *Наукові записки. Теорія та історія культури*. 2002. Том 20–21. С. 76–80.
3. Нікішенко Ю. І., Пустовалов С. Ж. Про походження орнаменту та ранні етапи його розвитку. *Наукові записки НаУКМА. Теорія та історія культури*. 2012. Том 127. С. 54–60.